

сійських судах і по російському законові. Опозиція, мавши в комісії горстку своїх представників, розуміється, пішла з засідання, щоб не заважати переможцям робити своє діло. І вони його зробили.

Найбільш характерна, однаке, та позиція, на яку стала думська городська комісія в питанні про міське самоурядування в Польщі.

Дума, як відомо, ухвалила законопроект у досить прихильній для поляків і демократичній редакції, але Державна Рада заставила від думського законопроекту самі тільки „ріжки та ніжки“. Тепер законопроект знову повернувся в Думу, й городська комісія не знайшла нічого лішшого, як затвердити всі зміни, пороблені Радою. Виборчий ценз збільшено з 240 до 540 карб., мову приято саму тільки російську (зоставлено право гласних поляків промовляти по-польському, але з тим, щоб був паралельний російський переклад), обраяно й без того обкрайне представництво єврейської людності в органах самоурядування.

Наскільки поширені в Думі психологія слухняності, видно з того, що сами поляки голосували за всі поправки Держ. Ради, пославшись на те, що краще мати хоч яке-небудь самоурядування, ніж не мати ніякого.

Зазначені факти сами по собі дуже сумні, бо кожна з цих постанов думських комісій матиме досить небажані реальні наслідки. Але становище набирає просто грізного вигляду, коли згадати, що Дума має незабаром розглянути законопроекти про печать, про здійснення конституційних обіцянок і т. і. Чи стане в ній сили волі й самостійності, щоб дати одесіт реакційним змаганням бюрократії? Мимоволі стає страшно від тих перспектив, які мають перед нами розвиток угодової політики в Думі.

Співець боротьби.

Вже з писанинів Франка прозою, що їх переважно розглядав досі, виразно проступають авторові ідеали та симпатії. Натура у його вояновича ї запальна, що з своїми симпатіями та антипатіями не криється, хоч іноді це виходить навіть на шкоду художній стороні його творів. Та найвиразніше виступає особа автора в його поезіях, де особистим почуванням та ліричним поривам художника є де ширше розгорнутися й краще себе виявити. То му-то поезії Франка й постачають найкоштовнішого матеріалу на його характеристику, бо в них він вивляється цілком з усіма своїми вартостями й вадами, лаючи відповідь на всі ті запитання, що до себе, які можуть цікавити читача.

З орлами я не думаю дружити,
Ta я опрусь стоячому болоту;
Щоб через його і другим шахам мостити,
На те віддаю свій труд, свою охоту,—*)

цими рядками можемо закінчити той цикл Франкових творів, що досі ми розглядали—той, що на йому позначилася боротьба між двома громадськими таборами. Але авторові мало виявити свої стосунки до цієї боротьби такою негативною рисою: не думаю, що мовляв, з сильними цього світу

дружити,—ні, він у серці своєму носять і цілком виразне позитивне почування до їх, з яким теж не ховається. І скоро вже на „орлів“ пішло, то Франкові того почування не затаїти. Ось які напр. думки у нашого письменника викликає пишний беркут гірський.

Я не люблю тебе, ненавижу, беркуте!—

За те що в трудах ти ховавши серце

лоте,

За те, що кров ти п'єш, на низьких і

слабих

З погордою глядиною, хоч сам живеш із

них;

За те, що так тебе боїться слабша

тварь;

Ненавижу тебе за те, що ти . . . ?

Аж якось навіть чудно ніби читати ці гострі рядки за наших, таких на суперечності багатих часів, коли „во главу угла“ всього світогляду чимало людей силкуються поставити саму красу, ідентифікуючи її часто з силою, а цю останню з правом,—до того ж не тільки зверхнім правом міцного кулака, а й внутрішнім, моральним правом; коли відомий афоризм: „хто падає, того що підштовхні“—ставляють за основу практичної мудрості; коли силу сажають на покуття, кадять їй й поклони бути перед нею. „Морально это (що саме—це нам байдуже) или не морально?—запитує напр. у Горького якийсь „сельський учитель не у д'ль“ і потім сам одповідає: „во всякомъ случаѣ это смѣло, прежде всего сильно и потому оно морально и хорошо“^{**)}. Волка не осудить Господь, если волкъ овцу пожреть, но если крыса мерзкая повинна въ овцѣ—крысу осудить оеъ^{**})—теж у Горького моралізує якийсь Шурів. Одно слово—пою похвалу силѣ і прерѣає къ слабости^{**}, як іронично сформулював був десь таку тенденцію Щедрин. Не великого важить та не багато й громадянської сміливості вимагає, щоб штовхнути того, хто й так має власті, щоб схилити себе, як билиночку, мовляв Руданський, перед силою—це всі знають. Проте наглядівши орла, що кружляє по-над землею та бистрим оком собі здобичі зорить-визирає, поет найновішої формациї ледве чи промине таку гарну окázію розчулити перед цією подією ѹ „воспліти“ красу та силу хижака, а то й штовхнути раз-другий тих, з чиєї крові живе пей гарний паразит. Франко—як небо від землі одійшов од тих одописців, що тільки й знають вихвалюти красу та силу. І вовк, і мерзкий пакюк („крыса“) у його однаково винні, однаково огідні, однаково „мерзки“, мовляв словами Горького; і Орел, і Гава—однаково хижаки, а з хижаками нема чого церемонитись та сантименти справляти: треба проти Іхньої сили виставити таку ж силу на вічну й безупинну боротьбу.

І ось близить мій кріс, цілъ добра, вистріл певен,
І вбійче идро під хмары понесе він.
І замісць нести смерть згори на земле
може,
Ти сам спіткаеш смерть під хмарами не-
боже,
І не як божий суд, але як труп без-
душний,
Ти владеш, судові тих куль моїх пос-
лушний:
Та й не сам ти,—додає зараз же ав-
тор,—

*) Горький—Разказы, т. I. СПБ. 1901 стор. 165.

**) Ibid., т. IV. СПБ. 1901. Стор. 161.

А все, що звесь беркут, полоще кровью
рот,
Вивисуєш над мир, тривогу й постраж-
діє!

Те куди не уйде, як слухні чай-
спіс!)

Усі ті порізані, поодинокі факти бор-
боти, що про іх у нас мова була по-
переду, поєт зводить до купи, в одну
грандіозну картина світової боротьби
між світом і термівкою, між добром
та лихим. Кипить-лютує,—каже він,—
зазважа боротьба в природі:

Ще гемін Агріман науле,
Роспернись гордо там на склоні
Ta в царстві своєму чує він
Тасманин прок. Ось легендарілі
Мов стріли, до поонурих стін
Летять від склону світла хвилі.
Лютуть Агріман, гасить
Ненасилене проміння враже,
Ta хвилі світла все вінки,
Хоч що він робить, що він наже.
Хітреє трохи його твердій
І чусче Чорному цареві,
Яз Ормуд яслин, молодий
Вже виринає з хвилі рожевий!)

Ані трохи поєт не вагається що до то-
го,—кто устоїть въ неравномъ спо-
рѣ? Хоча тепер, його словами кажу
чи, «людина нічечиться правда, всіонд
панує брехня», а проте на майбут-
ністі перемогу правди, справедливості
ті добра, панування щастя всесвіт-
ського—забезпечено. Насіння святих
основ цих, поясне в серцях у чесних
людів, вони збережуть цілі, непору-
щено перенесуть його через усі пригоди
і кинуть „на пухку, на живу ріл-
лю“³), бо

Твердна від стілі твердої,
Стрія трипіка, ніж мур,
Ширія мильних серців твердиня
Супроти громів і бурь!)

Тим то,—не бійтесь!,—додає поєт
байдарости товаришам своего діла:

Кровавих хвиль наяві
Не відіє думка, праця і добро,
Лиш краще, ширше розслів'я дає,
На бійтесь! Не людескою ядро

Та бури зломити а суху лущину.—

Йорко живе разростесь без вини!».

А коли так, то годі складати в зневі-
рі руки, твердо й непокінто треба
йти вперед, усе вперед і дала, та сіяни
насіння братерства і любові, за добро
і щастя боротися. Адже ж—

Ще те не вродилось

Остерес заізіо,

Щоб ми ніправу въ волю

Самоурз заізіо.

Ще тобі не вродиться

Жар, щоб въ и м' згоріло

Вічне долі духа.

Не лиш утас тіло!».

Дух людський,—оці, мовляв пре-
красним словами Франка, «вічний рев-
олюціонер, що тіло рве до боя, рве
за поступ, щастя й волю», за визво-
лення людей од застаріліх шаблонів,
опія невміруша, справді таки «непро-
наша» сила—ось що стає за могучу
зброю в боротьбі. Де заливає тільки
поклик до визволення, там

Гинуті слови й сум нещастя,

Сила ридиться й заважта—

Не ридать, а здобувати

Хоч сіяни, як не сібі,

Бранду долі в боротьбі?

І як нема в світі сили, що спро-
моглася-б „розвиднінняїшіа день“⁴ спи-
нити, так само нема способу задер-
жати на її шляху оту крашу долю для
всіх людянства. За наших часів пра-
во стойти на силі—це правда, але що ж
сама сила,—запитує поєт,—невже ж
тільки міцній кулак та зброя?... Ні,
відповідає він:

А середі вашего огню святій,

А думка, що світи вони будуть,

А вони вашої заізіо крила,

А переконань, праця бліск яркий—

Чи се не також непрощана сила?

Отже, як бачимо, поєт знаєшов
силу, щоб виставити її проти грубої
матеріальної сили та насильства, знай-
шов та підвалину, на яку можна спер-
тися в боротьбі. Але як „віра безძъ
мертва есть“, та і справжня сила
повинна себе чимсь реальним вияви-
ти, повинна конкретизуватися в діль-
ності, бо інакше буда та мона, об-
луда, а не справжня сила. І ось поєт,
що у його власне життя все скла-
дається в одній суцільній картині не-
впинної праці, першою зарукою май-
бутньої перемоги виставляє не що, як
тут ж таки працю.

Лиш праця рука вітре, що груп з'їдає,

Чуття життя нікаку заховаве,

Невросхідну кору живити.

Лиш в праці жужи виробляється сила,

Лиш праця свіг таким, як є, створила,

Лиш в праці вірто і для праці жити!

З власного досвіду і про себе са-
мого говорить це поєт, бо —каже
він—

Праця дала до життя мій привал,

Ціль мій, щоб в міжівіді не будлив!⁵)

Тим то зрозуміємо його бажання: працювати, працювати, працювати, в праці сконяти! „Пісня і праця—вели-
кі дві сили“,—додає зараз же Франко

ї чудовою ілюстрацією до цього показує
в казці „Без працї“, де виводить лю-
дину, що з усього може користувати-
ся й кожне бажання своє задоволи-
ти, й пучкою сама не кивнувши: все

давав їй чудовий перстень. І кінець-
кінемець той самий Іван Лінох, що на-
віть смерти не боявся, аби лиши визво-
литься од тяжкої праці сам, з власної
волі, зрикається чудового подарунка
од долі й волі жити повним життям
трудящої людини, аніж, помалу скінчить
її розкіюдач твору силу, живити
якимсь нетруженим паразитом. Ціною
важкого досвіду дівансія він, „що праця—
це не тільки твердий об'єв-
чик чоловіка, але прямо умовина його
життя, конечна для життя так, як
повітря до дихання... що без праці
чоловік звільна перестає бути чолові-
ком, самостійною істотою. Недостачі
ті людської самостійності не надгро-
дять йому ніякі скарби, ніякі роско-

ші, бо, все здобуте без праці являєть-
ся чимось чужим для чоловіка, якимсь
привидом, холодною лудою, которая не
наслідує духа, а тільки його зноехочує
ї затроку⁶.) В останніх словах маско-
пілу, програму людського життя, як
уявляє собі його наш іменінник.
Справді—жити для його все одно, що
працювати, а працювати все одно, що
боротися, і власне до цієї триедині
формули можна звести всю практичу
філософію, що виявляється в творах
Франка.

Але коли Франко бере за синонім: жити—працювати боротися, то є останній член цієї триади не тайті під собою якогось іску, або—инакше кажучи—Франкові не все одно за що боротися, боротися не за-для самої боротьби він проповідує. Ізлучає ділі
виказівками, розсипаними по творах
Франка, ми зарає же побачимо, що
предея святої огортає у його тільки
боротьбу, що за межу собі станов-
вичі ідеали людськості.

Люде, люде! я ваш брат,
Я для вас рад жити,
Сердя свою кровлю рад
Ваше горе зміти,
А що кров не може зміти,
Спалило огнем та!
Лиш боротися значить жити...
Vivere tempon! ⁷)

овинні байдарости кліче поєт. Доля
його, поль розумом засіваючи, при-
мовляє—приспіві:

Та розуме бистроуме,
Порни пута віаки,
Що склавши думку людську!
Двигти з п'ятма люд робучий,
Двигти з п'ятма—до мене!
Розхітай він яси думи,
Розрости бажання води,
Виплеск братерства силу,
Ноїдней велико агоду,
Що би разом, дружно стала,
Шастливо добувала! ⁸)

Боротися!—обертається поєт до одно-
думії у посланні „Товаришам“:

Боротися! Терпіть! По всій землі

Рівняйте стежку прапор! Де застали

Лиш глюки, терпін—там по вас нехай

Зазелене жито нає гай. ⁹)

І така боротьба, що має на меті оце-
святе діло—рівняти стежку правди,
варті того, щоб за-для неї все вітер-
піти, навіть—

Проти рожна перти,

Проти хвиль пласти,

Вілью зміти з смерти

Хрест війські весті. ¹⁰)

Надзвичайно характерна оци молитва,
що з нею поєт обертається до „матері-
землі“: і бажання нашого автора, і мот-
иви цих бажань стають перед нами
так виразно, що більшого не можемо
вимагати.

Земле, моє воспівуюча мати:
Скажи, що в твоїй жити глибини,
Крапло, щоб в болі сильніше стояти,
Дай і мєв!

Лай теплоти, що розігріє руки,

Ч-стить чуття з відівзовою крові,

Що до людів безпінчайчу будуть

Чисту любов.

Дай і вогню, щоб мим слово налети,

Душі спрятати громову дай власті,

Правди служити, вітраєти палити

Вічну дай еграсти.

Сизу руки діам, щоб пута зміти,

Насівсь думам—в серді криві візувати.

Дай працювати, працювати, працювати—

В праці сконяти. ¹¹)

Найдужче поєта лякає таке життя, що
зглушить людської душі найкращі по-
чування, „Ліпший невдовolenий Со-
крата, ніж задоволені худоба“¹²)—запітє: „ч-
то варто було трудитися, що пустити в
світ пару жмутків зівялого листи,
вкинути в круговорот нашого сучасно-
го життя кілька крапель затроєніх
песимізмом, а рідше—безнадійності? У нас і без
того цього добра так багато! Та хто
його знає, думалось мені,—так на влас-
ній закін одлівіда Франко,—може це горе так, як віспа, котру лічиться
зіціюованням віспі? Може образ іор-
а мукою душі вздорівить де-якую
хору душу в нашій суспільноті?“ Пот-
ім таї мові читача, певна річ, не здиву-
є вже, що автор свою передмову
кінчить словами Гете: „Sei ein Mann
und folge mir nicht nach!“ А тим часом із художнього боку збірки ці
сторінок дуже високо: що скілько ріжко-
манітних почувань, повну гамму пе-
реживанів душевних, що йдуть усе
зростаючи й завершуються катастро-
фою, зарисовано сильно, по мистецько-
му, справжнім поетичним різцем. Та й
взагалі треба скласти, що цю „лірич-
ну драму“, як зірбік „Зівяль листа“,
назвав сам автор, варто поставити на
поечесні місце в світовому письменництві,
поруч „Кнігин пісен“ Гейне та інших
таких високопоетичних творів.

Коли подібно нам
По лояговінних боях, мухах люді
Прокинутись, гнилі розмечут трам,
Що іх, давів, і широ грудь до груди,
Уста до уст притисніть мов брати,
Пронятин, ширим словом заговорить,
Позувинись пелешиста, темнота

І завсти, і людівлядства, й гори ¹³)

Не хочеться по п'яму голосному
акорди веселідької людівлядства додавати
циtat. Та й на що?—Адже, сподіває-
ться, читат і сам добре бачить, що з
Франка нещохітний борець за людів
Ідеал людськості, і в цьому силом та
глибиною свого настрою займає він
одну з передніх позицій в українському
письменництві, маючи зовсім певне
відразу зарисоване обличчя та своїм
власним ілучі шляхом. Хоча він із по-
вінням правом може про свій твори го-
ворити: „моя бу й народине неболя—
то мати тих скорбних дум“¹⁴), але дар-
ма, що вони скорбні—так рідко про-
віряться з них голос безнадійного ваг-
ання, зневірія або наїву звичайно-
го особистого почуття.

Та й тоді навіть не далеко автор
одходить від своєї основної ноти: він
інче соромитись особисті свої почут-
вання виявляти, він шукає собі оправ-
дання в тому, що навіть такі твори
можуть добру службу спровіти громаді,
показуючи, як не повинно жити, та
одвертаючи від того, що треба сте-
регтися. Як такий, на думку автора,
argumentum a contrario, нальоха
Франкова збірка „Зівяль листа“, що
містить цикл надзвичайно сильних
і гарних ліричних поезій, мукам без-
надійного неподіленого кохання при-
свячених. Тепер вони не так має бути
пікава сама збірка, як переломова до
неї, де автор, характеризуючи героя
своєї „ліричної драми“ людівлю, „слаб-
ої водії та буйної фантазії, з глибоким
чуттям, та мало спосібного до
практичного життя“¹⁵)—запітє: „ч-
то варто було трудитися, що пустити в
світ пару жмутків зівялого листи,
вкинути в круговорот нашого сучасно-
го життя кілька крапель затроєніх
песимізмом, а рідше—безнадійності? У нас і без
того цього добра так багато! Та хто
його знає, думалось мені,—так на влас-
ній закін одлівіда Франко,—може це горе так, як віспа, котру лічиться
зіціюованням віспі? Може образ іор-
а мукою душі вздорівить де-якую
хору душу в нашій суспільноті?“ Пот-
ім таї мові читача, певна річ, не здиву-
є вже, що автор свою передмову
кінчить словами Гете: „Sei ein Mann
und folge mir nicht nach!“ А тим часом із художнього боку збірки ці
сторінок дуже високо: що скілько ріжко-
манітних почувань, повну гамму пе-
реживанів душевних, що йдуть усе
зростаючи й завершуються катастро-
фою, зарисовано сильно, по мистецько-
му, справжнім поетичним різцем. Та й
взагалі треба скласти, що цю „лірич-
ну драму“, як зірбік „Зівяль листа“,
назвав сам автор, варто поставити на
поечесні місце в світовому письменництві,
поруч „Кнігин пісен“ Гейне та інших
таких високопоетичних творів.

Сергій Ефремов.

Відгуки парліаментського життя.

> Судова комісія за п'ятирічну при-
йналла увесі фінляндський законопроект
при демонстративній відсутності опо-
зиції.

На початку засідання Чхенкелі (с.-д.)
заявив, що опозиції нема чого робити
і пішов. Із проекта викинута стаття
про доручення слідства по політичним
алчістичним відносинам Фінляндії чинам
їїмперації, які залежали від жандармів, яких мі-
ністр внутрішніх справ має посилати в
Фінляндію.

Прийняли пропозицію Замислов-
ського про те, щоб за образом правос-
лавного духовенства, війська і росій-
ських чиновників судили російськими
судами.

> За докладників по запитанням
обрали: по ленському запитанню—Лю-
дина, по запитанням про утилії над сек-
тантами—Лашкевича.

> Фракції Державної Ради обмірку-
вали проект про приватні школи і
законопроект про підготовку в університетах
комерсантам, реалістам і семінаристам.
Центр приймає обидва законопроекти.

Поляки мають внести пораду про
підготовку навчання в приватних школах
польською мовою.

Праві нейдгардівці внесуть по-
правку проти поліків.

Частина правих внесе пропозицію—
одинітві обидва проекти і розкрити-
кує університети взагалі.

> В „Красноярській Газеті“ член
Державної Думи єпископ Никон заяв-
ив, що з депутатства він одмовляється.

Єпископ поясняє, що він згодився
засідати через те що він згадує
її народному обранню.

> Незадовіс в Думі виступить по-
мішник військового міністра Вернан-
дер із відповідь на запитання про
військово-мелінну академію.

Вернандер має заявити, що рефор-
муючи академію проведено з постанови вій-
ськової ради, південної безпосередньо
Цареві. Через це військове міністерство
одхилило з себе одновідальність за-
реформи і одмовляється од відпові-
ді по суті.

Обміркувати ці питання будуть
на тому тижневі, в середу.

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

<p